

УДК 338.1

А. С. Саленко,

к. е. н., заступник начальника управління — начальник відділу роботи з фізиками, моніторингу операцій та фізиків управління з питань виявлення та опрацювання податкових ризиків Головного управління ДПС в Одеській області
ORCID ID: 0000-0002-4769-9301

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.13—14.27

ВИЗНАЧЕННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА НА ОСНОВІ ЕВОЛЮЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ТЕОРІЙ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ДЕТЕРМІНІЗМУ

A. Salenko,

PhD in Economics, Deputy Head of the Department - Head of the Department of working with risks, monitoring of transaction and risks, Department of tax risk identification and processing of Main Department of the State Tax Service in the Odessa region

DEFINITION OF POST-INDUSTRIAL SOCIETY ON THE BASIS OF EVOLUTIONARY ANALYSIS OF THEORIES OF TECHNOLOGICAL DETERMINISM

Виокремлено окремі теоретичні напрями, що недостатньо досліджено. Метою поданої статті є визначення постіндустріального суспільства на основі еволюційного аналізу теорій технологічного детермінізму та індустріального суспільства.

Проаналізовано внесок А. Сен-Сімона як науковця, що визначив пріоритети індустріалізації. Окремі положення його світоглядної концепції дозволяють ідентифікувати його як науковця, який зробив внесок у теорію економічного розвитку, був прибічником і представником технологічного детермінізму, відстоював необхідність індустріалізації.

Визначено, що постіндустріальне суспільство — нова форма організації соціуму, яка формується на основі запровадження нових постіндустріальних форм економіки, де сфера послуг домінує над сферою матеріального виробництва, інформація та знання стають основними факторами економічного зростання, творчість стає універсальною робочою діяльністю.

Based on the great achievements of scientists, it is necessary to single out some theoretical areas that, in our opinion, are still insufficiently studied. The purpose of this article is to define a post-industrial society based on the development of theories of technological determinism and industrial society.

It is determined that the formation of a modern system of research in the post-industrial economy must begin with the first attempts to analyze the formation of the industrial economy.

The development of theories of post-industrial society in the context of this area of economics should begin with an analysis of such a methodology as technological determinism.

It is determined that the modern economic literature on business practice displaces the concept of "post-industrial" economy, including more specialized categories: "knowledge economy", the main direction of which is "knowledge management"; "Service economy" in its definition emphasizes the change in the result of work in post-industrial society — most are not material products, but services; "Innovation economy", "innovation management" in which the innovative character of an intangible product is manifested, followed by innovative material products; "Information economy" — information is the main commodity.

The contribution of A. Saint-Simon as a scientist who determined the priorities of industrialization is analyzed. Some provisions of his worldview allow us to identify him as a scientist who contributed to the theory of economic development, was a supporter and representative of technological determinism, advocated the need for industrialization.

Industrial society or industrial society — a society formed in the process and as a result of industrialization, development of machine production. It is determined that post-industrial society is a new form of organization of society, which is formed on the basis of new post-industrial forms of economy where the sphere of services dominates the sphere of material production, information and knowledge become the main factors of economic growth, creativity becomes universal work.

Ключові слова: постіндустріальне, індустріальне, економіка, суспільство, технологічний детермінізм, інформація, знання, послуги.

Key words: post-industrial, industrial, economy, society, technological determinism, information, knowledge, services.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сценарії розвитку майбутнього суспільства основані на підходах, що містять у собі детермінанти соціального розвитку, визначають гуманістичні ідеали розвитку та виокремлюють підвищення значення окремої людини в житті суспільства. Серед підходів, що визначають такі сценарії домінуюча роль належить теорії розвитку постіндустріального суспільства. Історія становлення цього терміну та еволюція становлення підходів до визначення та формулювання чинників цього суспільства добре відома. Класики економічної та інших соціальних наук заклали основи такі доктрини.

Для загальної картини виявлення сутності класичного підходу до визначення сутності постіндустріального суспільства достатньо навести думку Д. Белла: "Постіндустріальне суспільство, — пише він, — це суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти та підвищення якості життя; в якому клас технічних спеціалістів став основною професійною групою і, що найголовніше, в якому впровадження нововведень більшою мірою залежить від досягнень теоретичного знання... Постіндустріальне суспільство... передбачає виникнення інтелектуального класу, представники якого на політичному рівні є консультантами, експертами або технократами" [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І РЕЗУЛЬТАТІВ

Досить логічно подано опис еволюції теорії постіндустріального суспільства та його основну сутність в доповіді Горюхового В.М. Зокрема, автор зазначає: "Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства" визначається, що нині за характеристикою виробничої діяльності цивілізаційний прогрес поділяється на три основні етапи: доіндустріальний — з розвитком добувних видів господарської діяльності, індустріальний — з розвитком технологій обробки і машинним виробництвом і постіндустріальний — зі зростаючим значенням обробки даних, використанням інформаційних ресурсів, з удосконаленням виробничої і соціальної організації суспільства. Такий поділ охоплює великі проміжки людської історії і є дуже загальним орієнтиром для сьогодення. Сучасний, постіндустріальний, етап розвитку людства потребує детальнішої градації з точки зору розуміння ієрархії змісту інформаційних процесів, які в ньому відбуваються [2]. В монографії "Детермінанти лібералізації високотехнологічного корпоративного підприємництва" Сазонець І.Л. визначає основні характеристики постіндустріального суспільства та критерії його ідентифікації [13]. В фундамен-

тальній праці М. Полякова "Економіка знань: сутність, детермінанти, глобальний ландшафт" постіндустріальне суспільство розглядається як таке суспільство, що засноване на знаннях [14].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Спираючись на великий доробок вчених, який вже зроблено у напрямі дослідження проблем постіндустріального суспільства, слід виокремити окремі теоретичні напрями, що, на нашу думку, ще недостатньо досліджено. Тому метою поданої статті є визначення постіндустріального суспільства на основі розвитку теорій технологічного детермінізму та індустріального суспільства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Становлення сучасної системи дослідження постіндустріальної економіки необхідно розпочати з перших спроб проаналізувати становлення індустріальної економіки. В.І. Штанько надає коротку характеристику наукової думки, що обґрунтовувала становлення індустріального суспільства. Зокрема, він зазначає, що "у ХХ ст. були досить поширені концепції, які стверджували, що в основі суспільного розвитку лежить розвиток техніки і технології. Вперше усвідомлення значної ролі науки і технології в розвитку суспільства відбувається в епоху Нового часу і Просвітництва. В "Новій Атлантиді" (1627) Френсіса Бекона стверджується думка, що прогрес людства, джерело його постійного процвітання забезпечується шляхом розвитку науки і технології: "знання — сила". Саме в цей час, на думку багатьох дослідників, формується особлива концепція розуміння суспільного розвитку — технологічний детермінізм і особливий тип цивілізаційного й культурного розвитку — техногенна цивілізація" [3, с. 6—7].

Френсіс Бекон як один з перших науковців, який став на шлях імперизму та заклав основи матеріалістичного підходу до процесу пізнання в роботі "Нова Атлантида" висловив думки, що багато в чому співзвучні з ідеями Т. Мора та Т. Кампанелли, але ґрунтуються на конкретних прикладах, прогнозах та розумінні сучасних йому прийомів організації національного господарства, переваг нових технологій, важливості нових знань. Ця робота була однією з останніх в його науковій спадщині, тому вона увібрала в себе весь досвід його діяльності як політика, соціолога, державного управління.

Індустріальне суспільство або промислове суспільство — суспільство, що сформувалося в процесі і в результаті індустріалізації, розвитку машинного виробництва, виникнення адекватних йому форм організації праці, застосування досягнень науково-технічного прогресу. Характеризується потоковим виробництвом, ме-

Таблиця 1. Визначення впливу інститутів на суспільно-економічний розвиток за А. де Сен-Симоном

№	Інститут	Визначення впливу інститутів на суспільно-економічний розвиток за А. де Сен-Симоном
1	Асоціації виробників в сфері економіки	Основними рисами «промислової системи» є процес перетворення суспільства в загальну асоціацію людей, введення обов'язкової для всіх продуктивної праці, відкриття рівних для всіх можливостей застосувати свої здібності і введення розподілу «за здібностями», державне планування промислового і сільськогосподарського виробництва, перетворення державної влади в знаряддя організації виробництва
2	Асоціація країн як політичний устрій Європи	Держава повинна стати знаряддям управління централізованим і плановим виробництвом, перетворити правління людьми на правління речами, а союз держав – на всесвітню асоціацію народів без кордонів в ім'я торжества загальної рівності та всезагального миру
3	Релігія – основний інститут державності	У «Нарисі науки про людину» Сен-Сімон указує на релігію як на головний політичний інститут і намагається виявити ту роль, яку вона грала протягом всієї європейської політичної історії
4	Парламентаризм як демократичний інститут в держуправлінні	Звичайно, форма парламентського уряду вельми краща перед усіма іншими, але це є тільки форма, а установа власності – суть; саме цей інститут служить підставою суспільної будови
5	Інститут власності	Інститут приватної власності, таким чином, повинен бути збережений, але формуватися власність буде не через існуючі несправедливі механізми – наприклад, через інститут спадкування, а виключно з праці кожного члена суспільства. Гармонійне узгодження приватних і громадських інтересів та розумна конкуренція забезпечать свободу, процвітання і політичну стабільність держави
6	Інститут королівської влади	Інститут королівської влади має загальний характер, який відрізняє його і ставить його вище всіх інших інститутів. Його існування не пов'язане ні з якою політичною системою взагалі. Цей інститут буде підходити однаково до всіх систем соціальної організації, встановлення яких може вимагати прогрес цивілізації
7	Конституційні інститути	Хартія їх навчила замислюватися про своє місце в системі конституційних інститутів. Уряд Ста Днів визнав міль комерції та індустрії, вважаючи навіть, що він і не міг би краще довести щирість своїх ліберальних позицій. З початку Другої Реставрації нова влада затверджується
8	Концепція «сервісної» держави	Уряди не будуть більше управляти людьми, їх обов'язок обмежиться лише усуненням всього того, що заважає корисним роботам. Вони будуть мати в своєму розпорядженні мало влади і мало грошей, так як трохи влади і трохи грошей досить для того, щоб досягти мети»

Джерело: [6].

ханізацією і автоматизацією праці, розвитком ринку товарів і послуг, гуманізацією економічних відносин, зростанням ролі управління, формуванням громадянського суспільства [4]. Термін був введений французьким філософом і соціологом Анрі де Сен-Симоном.

Д.В. Трубіцин визначає подальший розвиток теорій індустріального/постіндустріального суспільства в контексті такого напрямку економічної науки як технологічно-економічний детермінізм. Він визначає, що "напрямок технологічно-економічного детермінізму представлено теоріями індустріального / постіндустріального суспільства [Арон 1968; Белл 1999; Гідденс 1999; Гелбрейт 2004; Дракер 1999; Сакайя 1999; Стюарт 1999; Турен 1998]. Їх загальні положення про трансформацію аграрного суспільства в індустріальне, а потім в постіндустріальне, по суті, і складають основу теорії модернізації в цій методології. Починаючи з першої половини XIX ст., коли Сен-Сімон вперше ввів у науковий обіг поняття "індустріальне суспільство", ця теоретична лінія безперервно розвивалася" [5].

Слід особливо визначити постать А. Сен-Сімона як науковця, що визначив пріоритети індустріалізації. Багато його співвітчизників того часу навіть вважали Сен-Сімона англійським шпигуном за широку пропаганду ним переваг індустріального розвитку. Одною з головних тез Сен-Сімона була індустріалізація французької економіки з метою забезпечення лідерства в міжнародній та економічній сфері на міжнародній арені. Сен-Сімон є відомою постаттю як науковець-суспільствознавець, який досліджував всі сфери соціального, політичного, економічного розвитку Франції, Європи та світу загалом. Однак окремі положення його світоглядної концепції, наприклад такі, як об'єднання виробників (у майбутньому — процес об'єднання капіталів та створення корпорацій), вплив інституту власності на ефективність управління в країні та розвитку економіки, місце держави в управлінні соціальними та економічними процесами (в сучасному трактуванні — концепція "сервісної" держави) дозволяють ідентифікувати А. Сен-Сімона як науковця, який зробив вагомий внесок саме в тео-

рію економічного розвитку, зокрема був прибічником і представником технологічного детермінізму і відстоював необхідність індустріалізації.

Слід визначити великий внесок вітчизняних науковців Сазонця І.Л. та Вівсянника О.М. у дослідження наукової спадщини А. Сен-Сімона. З точки зору дослідження А. Сен-Сімоном процесів інституціоналізації автор визначав основні здобутки його світоглядної, наукової парадигми розвитку суспільства (табл. 1).

На думку В.І. Штанько "основні ідеї концепції індустріального суспільства сформульовані в роботах американського економіста Уолта Уінмена Ростоу "Стадії економічного росту. Некомуністичний маніфест" (1960) і в лекціях у Сорбонні французького філософа Раймона Арона (1956—1959). Так, Ростоу вважає, що в розвитку людства можна виділити п'ять стадій — "традиційне суспільство"; "період передумов", або "перехідне суспільство"; період "злету", або "зсуву"; період "зрілості" (індустріальне суспільство) і ера "високого рівня масового споживання", ідеальним типом якого Ростоу вважає "англо-американський зразок". У подальшому ідеї індустріального суспільства були розвинуті в роботах французьких соціологів Р. Арона і Ж. Фурастьє, американського економіста Д. Гелбрейта, американських соціологів З. Бжезинського, У. Фунса та інших [3].

В. Лях наголошує, що Д. Белл "навіть чітко визначає часову точку переходу до нової фази розвитку: 1956 рік, коли кількість "білих комірців" (тобто працівників вищої кваліфікації) почала переважати кількість "синіх комірців" (робітників нижчого рівня)" [8].

У сучасній інтерпретації тенденцій розвитку постіндустріального суспільства автори визначають пріоритетність розвитку інформаційно-комунікативної та інформаційно-технологічної складової. Широке трактування цих процесів знаходимо у проф. В.М. Гриньова. У своїй роботі "Знання як основний ресурс сучасної економіки" він визначає, що "у теорії постіндустріального суспільства технологічний прогрес та кодифікація теоретичного знання стали визначальними факторами формування нового суспільства, а еволюція людства розглядається через призму прогресу знань. Переважна більшість дослідників називали як головні ознаки постіндустріального суспільства радикальне прискорення технічного прогресу, зниження ролі матеріального виробництва, що виражалось, зокрема, у зменшенні його частки у сукупному суспільному продукті, розвитку сектора послуг та інформації, зміні мотивів і характеру людської діяльності, появі нового типу ресурсів, що залучаються у виробництво, суттєвій модифікації всієї соціальної структури" [9].

Спільно з терміном "постіндустріальне суспільство", науковцями застосовується термін "постіндустріальна економіка". Особливо це є притаманним для вчених-економістів. Слід погодитися з думкою Лебедевої Л.І., яка в статті "Про методологію дослідження постіндустріальної економіки" визначає, що у будь-якому випадку, використовуючи термін "суспільство майбутнього", мають на увазі таке суспільство, де сфера послуг домінує над сферою матеріального виробництва, інформація та знання стають основними факторами економічного зростання, творчість стає універсальною робочою діяльністю [10].

Вчена не визначає постіндустріальну економіку як частину постіндустріального суспільства, яка генерує додаткову вартість. Спираючись на її трактування, можна визначити, що постіндустріальне суспільство — нова форма організації соціуму, яка формується на основі запровадження нових постіндустріальних форм економіки де сфера послуг домінує над сферою матеріального виробництва, інформація та знання стають основними факторами економічного зростання, творчість стає універсальною робочою діяльністю. Так, на її думку, "під поняттям "постіндустріальне суспільство" можна також розуміти саме те суспільство з новими характеристиками, що виникає на базі постіндустріальної економіки. З цієї позиції, "постіндустріальне суспільство" — це та спільнота людей, що позитивно ставиться до творчої праці, інновацій, у структурі зайнятості якої переважає сфера послуг (що пов'язано зі зростаючою продуктивністю праці)" [10].

Подане авторське визначення узгоджується із думкою Загряя Г.В. Вчений у статті "Аналіз підходів щодо визначення поняття постіндустріальної економіки, її особливостей та причин виникнення" визначає, що сучасна економічна література, присвячена практиці бізнесу, витісняє поняття "постіндустріальна" економіка, включаючи в себе більш спеціалізовані категорії:

— "економіка знань", основним напрямом якої стає "управління знаннями",

— "сервісна економіка" в своєму визначенні підкреслює зміну результату праці в постіндустріальному суспільстві — більша частина не матеріальні продукти, а послуги;

— "інноваційна економіка", "інноваційний менеджмент" — проявляється інноваційний характер нематеріального продукту, слідом за яким з'являються інноваційні матеріальні продукти;

— "інформаційна економіка" — інформація виступає основним товаром [11]. З цих наукових позицій проводить свої дослідження та розкриває тенденції розвитку сучасної світової економіки проф. Сазонець О.М. [15].

Крушельницька Г.В. уточнює складові постіндустріальної економіки. "Постіндустріальна економіка цього суспільства заснована на наукоємних технологіях, інформації і знаннях, широкому використанні інновацій, що потребує підвищення кваліфікації й безперервної освіти і включає в себе інформаційну економіку та економіку знань" [12].

ВИСНОВКИ

Слід особливо визначити постать А. Сен-Сімона як науковця, що визначив пріоритети індустріалізації. Багато його співвітчизників того часу навіть вважали Сен-Сімона англійським шпигуном за широку пропаганду ним переваг індустріального розвитку. Одною з головних тез Сен-Сімона була індустріалізація французької економіки з метою забезпечення лідерства в міжнародній та економічній сфері на міжнародній арені. Окремі положення його світоглядної концепції, наприклад такі, як об'єднання виробників (у майбутньому — процес об'єднання капіталів та створення корпорацій), вплив інституту власності на ефективність управління в країні та розвитку економіки, місце держави в управлінні соціальними та економічними процесами (в сучасному трактуванні — концепція "сервісної" держави) доз-

воляють ідентифікувати А. Сен-Сімона як науковця, який зробив вагомий внесок саме в теорію економічного розвитку, зокрема був причинником і представником технологічного детермінізму і відстоював необхідність індустріалізації.

Можна визначити, що постіндустріальне суспільство — нова форма організації соціуму, яка формується на основі запровадження нових постіндустріальних форм економіки де сфера послуг домінує над сферою матеріального виробництва, інформація та знання стають основними факторами економічного зростання, творчість стає універсальною робочою діяльністю.

Література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. М.: Академия, 1999. 956 с.
2. Горовий В.М. Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1910&Itemid=505. (Дата звернення: 09.02.2020 р.)
3. Штанько В.І., Бордюгова Т.Г. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення: навч. посібник — Харків: ХНУРЕ, 2012. — 172 с.
4. Экономический словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. М.: Институт новой экономики, 2007. С. 318—319.
5. Трубицын Д.В. Индустриализм как технологический детерминизм в концепции модернизации: критический анализ. Вопросы философии. 2012. № 3. С. 59—71.
6. Сазонець І.Л., Вівсянник О.М. Наукова спадщина Анрі де Сен-Сімона на етапі становлення інституалізму як методологічного інструменту науки про державне управління. Стратегія і тактика державного управління: зб. наук. праць. Рівне: НУВГП, 2019. Вип. 3—4. С. 14—25.
7. Шмелев С.А. Формирование нового быта горожан в 1920-е гг. 07.00.02 — Отечественная история. Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Самара. 2019. 286 с.
8. Лях В. Інформаційне суспільство і пошуки нової освітньої парадигми. Філософія освіти. 2009. № 1—2 (8). С. 24—38.
9. Гриньов В.М. Знання як основний ресурс сучасної економіки. Академічний огляд. 2010. № 1 (32). С. 16—21.
10. Лебедева Л.І. Про методологію дослідження постіндустріальної економіки. Держава та економіка. 2013. № 2. С. 28—38.
11. Заграй Г.В. Аналіз підходів щодо визначення поняття постіндустріальної економіки, її особливостей та причин виникнення. Наукові записки ХЕПУ, Серія: Економіка. 2014. № 1 (16). С. 57—63.
12. Крушніцька Г.Б. Генеза концепції людського капіталу в постіндустріальному суспільстві. Бізнес Інформ. 2014. № 5. С. 25—30.
13. Сазонець І.Л., Саленко А.С. Детермінанти лібералізації високотехнологічного підприємництва в умовах постіндустріального переходу. Рівне. Волин. Обереги, 2019. 176 с.
14. Поляков М.В. Економіка знань: сутність, детермінанти, глобальний ландшафт. Дніпро, Нова ідеологія, 2018, 688 с.
15. Сазонець О.М. Розвиток світового господарства та глобальні інформаційні системи. Донецьк. Юго-Восток, 2010. 289 с.

References:

1. Bell, D. (1999), *Hriaduschee postyndustrial'noe obshchestvo* [The coming post-industrial society], Akademyia, Moscow, Russia.
2. Horovyj, V.M. (2016), "Terminological characteristics of post-industrial society", available at: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1910&Itemid=505 (Accessed 05 July 2021).
3. Shtan'ko, V.I. and Bordiuhova, T.H. (2012), *Informatsijne suspil'stvo: sotsial'no-filosofs'ki problemy stanovlennia* [Information society: socio-philosophical problems of formation], KhNURE, Kharkiv, Ukraine.
4. Azrylian, A.N. (2007), *Ekonomycheskyj slovar'* [Dictionary of Economics], Ynstytut novoj ekonomyky, Moscow, Russia, pp. 318—319.
5. Trubytsyn, D.V. (2012), "Industrialism as Technological and Economic Determinism in the Concept of Modernization: A Critical Analysis", *Voprosy fylosofyy*, vol. 3, pp. 59—71.
6. Sazonets', I.L. and Vivsiannyk, O.M. (2019), "The scientific legacy of Henri de Saint-Simon at the stage of formation of institutionalism as a methodological tool of the science of public administration", *Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 3—4, pp. 14—25.
7. Shmelev, S.A. (2019), "Formation of a new way of life for the townspeople in the 1920s", Ph.D. Thesis, History, Samara, Russia.
8. Liakh, V. (2009), "Information society and the search for a new educational paradigm", *Filosofii osvity*, vol. 1—2 (8), pp. 24—38.
9. Hryn'ov, V.M. (2010), "Knowledge as the main resource of the modern economy", *Akademichnyj ohliad*, vol. 1 (32), pp. 16—21.
10. Lebedeva, L.I. (2013), "On the methodology of research of post-industrial economy", *Derzhava ta ekonomika*, vol. 2, pp. 28—38.
11. Zahraj, H.V. (2014), "Analysis of approaches to defining the concept of post-industrial economy, its features and causes", *Naukovi zapysky KhEPU, Serii: Ekonomika*, vol. 1 (16), pp. 57—63.
12. Krushnits'ka, H.B. (2014), "The genesis of the concept of human capital in post-industrial society", *Biznes-inform*, vol. 5, pp. 25—30.
13. Sazonets', I.L. and Salenko, A.S. (2019), *Determinanty liberalizatsii vysokotekhnolohichnoho pidpriemnytstva v umovakh postindustrial'noho perekhodu* [Determinants of liberalization of high-tech entrepreneurship in the post-industrial transition], *Volyns'ki oberehy*, Rivne, Ukraine.
14. Poliakov, M.V. (2018), *Ekonomika znan': sutnist', determinanty, hlobal'nyj landshaft* [Knowledge economy: essence, determinants, global landscape], *Nova ideolohiia*, Dnipro, Ukraine.
15. Sazonets' O.M. (2010), *Rozvytok svitovoho hospodarstva ta hlobal'ni informatsijni systemy* [Development of the world economy and global information systems], *Yuhovostok, Donets'k*, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2021 р.